

GU-ISS-2020-03

Person med levd erfarenhet av funktionsnedsättning, funktionsnedsatt person eller handikappad?

Eva Thorselius

Sammandrag

Hur vi uppfattar andra människor kan härledas till sättet vi väljer att prata om dem. Språket hjälper till att konstruera idéer, föreställningar och fördomar om olika grupper i samhället. Vissa grupper med tillhörande egenskaper blir till normen, medan andra grupper som inte har dessa normerade egenskaper kan bli marginaliserade och diskriminerade. Exempelvis om en person eller grupp alltid benämns efter dess funktionsnedsättning, finns risken att den uppfattas som hela deras identitet och att personerna bakom blir sekundära. Men hur marginaliserade grupper benämner sig själva och varandra, där de får konstruera vad de språkligt vill – eller inte vill framhäva med sig själva är intressant att studera ur ett kritiskt, språkvetenskapligt perspektiv. Den här studien är en kritisk diskursanalys av texter skrivna av aktivist- och intresseorganisationer för personer med funktionsnedsättning. Det är därmed den här studiens syfte att undersöka hur kategoriseringen av människor i förhållande till funktionsnedsättning ser ut. Studien visar att det i enlighet med den mediala benämningspraktiken är *person med funktionsnedsättning* som är den överlägset vanligaste benämningen. Den visar även att flera benämningspraktiker utmanar vad det är som bör uppfattas som norm i kategoriseringen av människor i förhållande till funktionsnedsättning. Den dikotoma uppdelningen av grupper *med* respektive *utan funktionsnedsättning* är inte lika tydlig i aktivist- och intresseorganisationstexterna som i mediala texter, eftersom flera benämningspraktiker erbjuder ett något mer nyanserat spektrum av människors olika funktionsförmågor.

Nyckelord: *kritisk diskursanalys, personbenämning, funktionsnedsättning, språk, diskriminering, norm*

1. Inledning.....	4
2. Teori	5
2.1. Konstruktivistisk språksyn och kritisk diskursanalys	6
2.2. Språk, diskriminering och samhälleliga normer.....	8
3. Tidigare forskning	9
3.1. Person-first kontra identity-first	9
3.2. Studier om svenska benämningspraktiker för funktionsnedsättning.....	10
4. Material	12
5. Metod.....	14
5.1. Kritisk diskursanalys som kvantitativ metod	14
5.2. Kritisk diskursanalys som kvalitativ metod	16
6. Analys.....	17
6.1. Benämningspraktiker för funktionsnedsättning	18
6.2. Benämningar av personer med funktionsnedsättning	21
6.3. Benämningar av personer utan funktionsnedsättning	24
6.4. Benämningar i kontext	27
6.4.1. Analys av utvalda exempel på benämningar i kontext.....	27
6.4.2. Kollokater till funktionsnedsättning	29
7. Diskussion	31
8. Material- och litteraturförteckning	37

1. Inledning

Kategorisering av människor och grupper av människor sker hela tiden. Denna kategorisering kan ske utifrån exempelvis samhälleliga normer, personlig världsåskådning eller geografi. Vad som är gemensamt för all typ av mänsklig kategorisering är den lingvistiska kategoriseringen. När man benämner något, urskiljer man det från något annat. Denna typ av uppdelning av människor baseras på exempelvis funktionsförmåga, genus eller ålder. En typ av sådan kategorisering är hur funktionsnedsättning benämns på olika sätt. I den här uppsatsen undersöker jag därför vilka olika personbenämningar och benämningar av funktionsnedsättning som används i ett material hämtat från olika aktivist- och intresseorganisationer för personer med funktionsnedsättning. Genom att göra det, blir det möjligt att studera hur benämningar av personer från funktionsrörelsen kan se ut. Det är ingen självklarhet att det finns en benämningsspraktik som alla personer med funktionsnedsättning föredrar. Det ger också en inblick i vilken typ av språklig kategorisering som anses viktig att göra för de här grupperna. Det vill säga vilka personer som synliggörs, och vilka funktionsnedsättningar som utmärks, eller om en sådan uppdelning överhuvudtaget anses relevant att göra. Den norske disability-forskaren Jan Grue (2015) konstaterar att den här typen av studier av diskurs och personer med funktionsnedsättning är relativt få.

Det är ur ett kritiskt perspektiv intressant att analysera en språklig diskurs av den här typen, eftersom maktbalansen mellan diskriminerade och privilegierade grupper synliggörs genom språkbruket (Hornscheidt & Landqvist, 2014:143). Språket är nämligen en del av det som konstruerar samhälleliga normer, om än ofta undermedvetet av språkbrukarna själva. I en normbrytande och aktivistisk gemenskap kan denna medvetenhet ofta vara större, vilket även torde vara synbart i språkbruket. Denna medvetenhet är dock inte något som bör tas för givet. Man bör heller inte ställa kravet på att denna gemenskap ska ha en större medvetenhet. Genom denna studie tillåts likväl en inblick i hur personer i en marginaliserad grupp i samhället väljer att benämna sig själva och varandra. I den här uppsatsen används *funktionsnedsättning* som ett samlingsbegrepp, eftersom det av Socialstyrelsen är en rekommenderad benämning. Det kan anses problematiskt med begreppet *-nedsättning*, eftersom det fokuserar på att det skulle vara en negativ egenskap hos en person, vilket diskuteras senare i uppsatsen.

Syftet med studien är att bilda en uppfattning om hur den språkliga kategoriseringen av människor i förhållande till funktionsnedsättning kan se ut i ett material där människor från aktivist- och intresseorganisationer för personer med funktionsnedsättning är avsändaren. I och

med det blir det möjligt att studera vilka benämningar och därmed personliga egenskaper som anses vara viktiga att synliggöra eller åsidosätta.

- (1) Vilka benämningar för personer med funktionsnedsättning används?
- (2) Hur ser benämningsspraktiken ut för personer utan funktionsnedsättning?
- (3) Hur kan benämningar för personer med funktionsnedsättning se ut i kontext?

Dessa forskningsfrågor besvarar jag med en kritisk diskursanalys av en korpus bestående av texter från aktivist- och intresseorganisationer för personer med funktionsnedsättning. Ur ett språkvetenskapligt perspektiv är det intressant och relevant att studera vilka språkhandlingar som är diskriminerande. För att kunna förändra en strukturell diskriminering, borde man utgå från den som blir utsatt för diskrimineringen, eftersom det är den som bär på erfarenheten och konsekvenserna av den. Språket är på så sätt en nyckel till att erkänna denna diskriminering och en grundbult för den förändring som behövs för att motverka diskrimineringen. För att citera Isaacson-Kailes:

A significant element in the struggle for basic human rights is what people call themselves ... Disability culture is the commonality of the experience of living with a disability, and language is one of the keys to acknowledging this culture (se Isaacson-Kailes, 1985:5, refererad i Haller et al., 2006:62).

Hur en kategorisering och benämningar av personer med funktionsnedsättning kan se ut i en så kallad funktionsaktivistisk gemenskap är därför ett första steg till en förändring bort från språklig diskriminering. Det är den här studien ett försök till att göra.

2. Teori

I det här kapitlet redogör jag för de teorier som ligger till grund för den här uppsatsen. I avsnitt 2.1 utvecklas teorierna om en konstruktivistisk språksyn och om den kritiska diskursanalysen. Därefter i avsnitt 2.2. redogör jag för relationen mellan språk, diskriminering och de samhälleliga normer som förekommer samt hur de påverkar varandra.

2.1. Konstruktivistisk språksyn och kritisk diskursanalys

Den här studiens teoretiska utgångspunkt är den konstruktivistiska språksynen. Med en konstruktivistisk språksyn innebär det att man ser språket som något konstruerat. Det finns inget språk som speglar en ”verklighet”, utan det sker konstruerings- och reproduceringsprocesser hela tiden i språkbruket (Hornscheidt & Landqvist 2014:23). Det är således ingen statisk verklighet som ord och uttryck bär på, utan det innebär att dessa språkliga konstruerings- och reproduceringsprocesser formar olika verklighetsuppfattningar och värderingar som sker kommunikativt och kollektivt. Eftersom dessa processer konstruerar olika verklighetsuppfattningar, är kontexten i vilken de konstrueras av stor betydelse. Följaktligen har även faktorer som makt, ideologi och sociala normer relevans för vad som anses som universellt (Wojahn, 2015:17). I den här studien utgår jag därför från att en språklig kategorisering av människor i form av personbenämningar därmed är en aktiv konstruktion av grupper, exempelvis grupperingen av personer med funktionsnedsättning och personer utan funktionsnedsättning. Hur en person benämns och därmed också hur denna person uppfattas är påverkat av sociala konstruktioner. På samma sätt är det som inte benämns också påverkat av dessa sociala konstruktioner. Tidigare studier visar nämligen att det som anses normativt oftast inte benämns alls (Kitzinger, 2005:259). Vad som inte förhandlas, betecknas eller omnämns i en situation, anses därför som det normala.

Den konstruktivistiska språksynen går att knyta an till kritisk diskursanalys, som kan ses som en analysmodell till för att synliggöra strukturella samband mellan diskriminering, makt, dominans och privilegier och hur det tar sig uttryck i språket (Wodak & Meyer, 2001:2). Inom kritisk diskursanalytisk teori går det inte att bortse från att det är sociala strukturer som ger mening åt hur en text både konstrueras och tolkas. Texter säger nämligen något om samhället i vilket de är uppkomna (Wodak & Meyer, 2001:3). Fairclough (1993:138) menar att för att studera nutida språk måste man göra det i relation till kritiska, historiska och sociala aspekter och de sammanhang i vilka olika diskurser hittas. På samma sätt utgår den konstruktivistiska modellen från att betydelsen hos ord konstrueras av sociala normer och kontexter. Ord kan ha klara definitioner i ordböcker. Dessa definitioner kan konstrueras genom att ett ord står i relation till ett annat. Ett exempel är ’sjuk’ som kan definieras som ’inte frisk’. I dessa relationer uppstår en dikotomi emellan, vilket bidrar till regelbundna skillnader mellan orden. Om man tolkar ord på detta regelbundna sätt, missar man kontextens betydelse för hur ord och uttrycks kan tolkas. Det är det en konstruktivistisk språksyn tar avstånd ifrån och tvärtom utgår

från att det är den sociala kommunikationen som styr ord och uttrycks innebörd (Hornscheidt & Landqvist, 2014:49–50).

Wodak och Meyer (2001:14) anser att kritisk diskursanalys bör förstås som både ett teoretiskt angreppssätt till en studie av ett språkligt sammanhang och ett tillvägagångssätt för hur analysen av detta språkliga sammanhang metodologiskt bör se ut. Kritisk diskursanalys har sin utgångspunkt i vilka privilegier och vilka diskrimineringsgrunder som förekommer och hur dessa kan kopplas samman med de benämningspraktiker och kategoriseringar av människor som förekommer i samhället. Som Hornscheidt och Landqvist (2014) beskriver en kritisk analys, finns det en strävan efter en insikt om maktförhållanden och en medvetenhet i sitt språkbruk och hur man, i det här fallet, uttrycker sig antidiskriminerande mot personer med funktionsnedsättning. Inom kritisk diskursanalys bär däremot inte språket makten i sig själv. Språket blir prominent när personer med makt använder sig av det. Det är därför man inom kritisk diskursanalys utgår från de marginaliserades perspektiv, och vanligtvis analyserar maktens språkbruk (Wodak & Meyer, 2001:10). I den här studien fokuserar jag istället på de marginaliserades språkbruk. Utgångspunkten är inte hur personer med funktionsnedsättning benämns av andra, utan hur de benämner sig själva samt hur de benämns av andra personer med erfarenhet av funktionsnedsättning. Det gör jag med anledning av Hornscheidt och Landqvists (2014) förslag om ett antal aspekter man ska begrunda inför en undersökning ur en form av kritisk analys. De frågor som Hornscheidt och Landqvist (2014:94) menar att man bör ställa sig, som jag presenterar i urval, är följande:

- Vilka normer ingår eller ligger till grund för undersökningen?
- Vems röst blir hörd? Vilka typer av kunskapsproduktion och kunskapsdistribution ingår i undersökningen och vilka tas inte med?
- Hur värderas olika typer av kunskap (vilka röster och texter utgör en bakgrund till undersökningen och vilka kategoriseras som undersökningsmaterial?)

Jag utgår därför från vems röst som blir hörd i mitt val av material som studieobjekt. Studier som hanterar diskurs och funktionsnedsättning i kombination är enligt Grue (2015:7) relativt få. I de studier som existerar ses personer med funktionsnedsättning sällan som adressater eller personer med egen agens, utan som klienter och mottagare, enligt Grue (2015:7). I den här studien har jag därför valt att analysera ett antal texter där personer med funktionsnedsättning själva delvis är textens avsändare. I och med det har jag samtidigt valt bort att analysera texter där personer med funktionsnedsättning benämns av personer utan erfarenhet av

funktionsnedsättning, för att undvika att reproducera studier där personer med funktionsnedsättning inte innehar en egen agens.

2.2. Språk, diskriminering och samhälleliga normer

Språket skapar och upprätthåller samhälleliga normer. Genom språklig kategorisering marginaliseras vissa grupper, medan andra grupper normaliseras. Benämningar reproducerar sedan dessa grupper. Normaliserade grupper benämns vanligtvis inte alls (Wojahn, Ericsson & Hedvall, u.u.). För att benämna grupper utanför normen, måste kategoriseringar konstrueras i språket (Boréus, 2005:124). Dessa konstruktionsprocesser kräver sociala sammanhang. Frågan är då vems skapade föreställningar som blir till norm och realitet och vilka som utlämnas (Hornscheidt & Landqvist, 2014:24). Om majoriteten av befolkningen inte har det som anses vara en funktionsnedsättning, innebär det att de som har funktionsnedsättningar inte utgör normen och därför på olika sätt diskrimineras. Grue (2015:8) menar att man måste förstå den förutsättande diskursen om normalitet och normen för att kunna förstå vad funktionsnedsättning innebär.

I denna studie betraktar jag diskriminering ur en konstruktivistisk språksyn som en del av en samhällelig struktur snarare än beslut som tas av människor på individnivå, för att förstå relationen mellan språk och diskriminering. Diskriminering kan alltså ske i olika kontexter utan att man som individ behöver vara medveten om den. På samma sätt kan ett diskriminerande språkbruk upprätthållas och reproduceras med språkhandlingar som bidrar till att underliggande strukturer för diskriminering upprepas och bekräftas. Det kan ske utan att den som utför språkhandlingen för den sakens skull anser det vara diskriminerande (Hornscheidt & Landqvist, 2014:41–42). Diskriminering kan även reproduceras i aktioner som är till för just språkliga förändringar som att ersätta laddade begrepp med mer neutraliserade sådana (Vogel, 2014:78). Grue (2015) ställer sig dock skeptisk till uppfattningen om att språk ens kan vara neutralt. Det är enligt den konstruktivistiska modellen mer än enbart intentionen hos avsändaren eller uppfattningen hos mottagaren som utgör grunden till ett diskriminerande språkbruk (Hornscheidt & Landqvist, 2014:42). Diskrimineringsgrunder är därför i allra högsta grad socialt konstruerat (Boréus, 2005:123). Att utgå från vilka privilegier och vilka diskrimineringsgrunder som förekommer och hur de kan kopplas till benämningar och kategoriseringar som finns i samhället, innebär att man har en kritisk analys. Med en sådan analytisk utgångspunkt finns en strävan efter en medvetenhet om hur man uttrycker sig på ett icke-diskriminerande sätt (Hornscheidt & Landqvist, 2014:143).

Den här studien tar ett teoretiskt avstamp härifrån, eftersom det är en funktionsaktivistisk gemenskaps språkbruk som analyseras. Inom en sådan gemenskap skapas inte bara ett unikt sätt att benämna sig själva och andra, utan det gemensamma språkbruket ligger också till grund för en del gemensamma värderingar (Hornscheidt & Landqvist, 2014:52). Det är därför av värde för den här uppsatsen att studera denna gemenskaps språkbruk och vilka normer som ligger till grund för det. Det gör jag genom att dels studera vilka begrepp som används, dels genom att studera eventuella avvikelser från det normerande språkbruket och därmed även värderingarna som ligger till grund för det. Med ett kritiskt perspektiv på diskursanalysen kommer antagandet att sociala normer och maktordningar formar intersektionellt¹ medvetna gemenskapers språkbruk och följaktligen även deras språkliga kategorisering av människor. Det är därför den här studiens försök att visa hur denna kategorisering kan se ut.

3. Tidigare forskning

I det här kapitlet presenteras tidigare forskning som gjorts om kategorisering av människor och i synnerhet om kategorisering av människor i förhållande till funktionsnedsättning. Till att börja med presenteras i avsnitt 3.1. tidigare forskning om två kontrasterande synsätt på benämningspraktik, nämligen *person-first* kontra *identity-first*. Därefter presenteras i avsnitt 3.2. två stycken nyligen gjorda svenska studier om benämningspraktiker för funktionsnedsättning.

3.1. Person-first kontra identity-first

I diskussionen om hur man bör benämna personer med funktionsnedsättning finns det två dominerande synsätt på hur konstruktionen av benämningarna bör se ut. De brukar kallas *person-first* kontra *identity-first*, som innebär att det finns en värderingskillnad mellan att benämna någon som en *person med funktionsnedsättning* kontra en *funktionsnedsatt person*. *Person-first* handlar om att personen blir placerad före sin funktionsnedsättning. Syftet med det är att flytta fokus från funktionsnedsättningen eller diagnosen för att istället fokusera på individen. Det gör man med förhoppning om att minska stigmat kring personer med

¹ Lykke (2005:8) definierar intersektionalitet som en teori till för att ”analysera hur sociokulturella hierarkier och maktordningar interagerar och skapar inklusion/exklusion runt diskursivt och institutionellt konstruerade kategorier som genus, etnicitet, ras, klass, sexualitet, ålder/generation, nationalitet osv.”

funktionsnedsättning och öka jämlikheten (Crocker & Smith, 2019). Det finns däremot de som förespråkar ett motsatt synsätt, vilket brukar kallas identity-first. Det är nämligen inte en självklarhet att ett synsätt föredras av alla personer med funktionsnedsättning. Förespråkare av identity-first-praktiken menar att funktionsnedsättningen eller det medicinska tillståndet är en väsentlig del av personens identitet. Det är ett sätt för personer eller grupper med erfarenhet av funktionsnedsättning att konstatera funktionsnedsättningen som ett faktum och därför ha en chans att omforma det till något att vara stolt över. Det är också ett sätt att erhålla agens i sättet att benämna sig själva och sin funktionsnedsättning, och därför sin egen identitet (Dunn & Andrews, 2015; Noble et al., 2017). Förespråkare av person-first-praktiken menar att man genom att sätta personen först, tillskriver man inte den en funktionsnedsättning som en primär egenskap, utan man skiljer personen och den sociala funktionsinskränkning som personen måste uppleva (Hornscheidt & Landqvist, 2014:63). Inom identity-first-praktiken menar man istället att det är ett sätt att subtilt implicera att det skulle vara något negativt att ha en funktionsnedsättning. Det är ingen självklarhet vilka som förespråkar den ena eller den andra praktiken. Samtidigt menar vissa att man bör alternera mellan de båda, medan andra förespråkar att man helt enkelt frågar en person med funktionsnedsättning hur den föredrar att bli adresserad (Dunn & Andrews, 2015), vilket i sig kan anses problematiskt, eftersom en person utan funktionsnedsättning troligen inte får frågan.

3.2. Studier om svenska benämningspraktiker för funktionsnedsättning

Det finns knappt några studier som granskar effekter av specifika åtgärder inom språkplanering. Vogel (2019) har därför i sin studie gjort en kritisk och empirisk utvärdering av en införandet av en specifik svensk språkpolicy utförd av Socialstyrelsen 2007. Syftet med denna språkpolicy var att uppmärksamma språklig diskriminering. Tre begrepp stod i fokus – *handikapp*, där rekommendationen var att undvika den benämningen, *funktionsnedsättning* samt *funktionshinder*. Målet med de två sista begreppen var att skilja på deras innebörd, genom att rekommendera det förstnämnda i relation till en person, medan det sistnämnda rekommenderades att användas för att hänvisa till de funktionella hinder som uppstår genom en missanpassning av miljön i relation till en person eller grupp med funktionsnedsättning. Vogels (2019:3) teoretiska ansats var att kritiskt granska en språkpolicy med antagandet att en språkförändring kan innebära en samhällsförändring, eftersom språk, social praktik och social förändring har en ömsesidig påverkan på varandra. Vogel (2019) gjorde därför en korpusstudie där officiella myndighetstexter granskades från innan respektive en tid efter Socialstyrelsens

språkpolitics införande. Det gjordes för att undersöka huruvida språkbruket i officiella sammanhang hade förändrats och i så fall om det hade gjort det i enlighet med Socialstyrelsens rekommendationer eller ej. Analysen visar att det var relativt enkelt för myndigheter att följa rekommendationen om att undvika problematiska benämningar. Det visade sig också vara enklare att undvika ett begrepp och ersätta det med ett annat än att ändra definitionen av en redan existerande benämning som i fallet *funktionshinder*, vilket sällan användes enligt rekommendation. Dessutom visade det sig onödigt att rekommendera officiella ersättningar, eftersom nya benämningar innehållande *funktion*- med varierade ändelser regelbundet uppkommer som komplement till den rekommenderade benämningen *funktionsnedsättning*. Avslutningsvis verkar språkpolitics effekter därför ha varit ytliga sådana, eftersom språkbruket i texterna förvisso hade ändrats sett till termer och benämningar, även om uppfattningarna av deras innebörd verkade relativt oförändrade.

Wojahn, Ericsson och Hedvalls (u.u.) studie är, likt både Vogels (2019) och den här studien en kritiskt diskursanalytisk korpusundersökning. Syftet med deras studie var att undersöka hur det svenska samhället förhåller sig till kategorisering av människor i förhållande till funktionsnedsättning och uppfattningen om normativa och marginaliserade aspekter av denna kategorisering genom språkbruket. Det teoretiska ramverket för studien är att kategorisering av människor i olika grupper påverkar uppfattningen om dem. Genom att dela upp människor i grupper som *funktionsnedsatta* kontra *icke-funktionsnedsatta*, tillskriver man dessa grupper särskilda egenskaper där gruppen av människor utan funktionsnedsättningar privilegieras medan den andra marginaliseras och stigmatiseras. Den privilegierade gruppens egenskaper och erfarenheter blir till norm, vilket påverkar sättet att se på och benämna de människor som inte följer normen. Genom att granska svensk presstext från 1982–2019, hade Wojahn, Ericsson och Hedvall som mål att kunna skapa sig en uppfattning om hur det svenska samhället uppfattar kategoriseringen av och föreställningar om funktionsnedsättning och icke-funktionsnedsättning, eftersom de menar att media speglar och skapar generella uppfattningar och normer i samhället. De granskade hur benämningar som innehållande *handikapp*², olika varianter av *funktions** samt *normbrytande funktionalitet* används i media över tid, hur de används för att kategorisera människor, samt hur de används i kontext för att prata om funktionsnedsättning. Resultaten av analysen visar att de benämningar som förekommer i deras material nästan uteslutande används för att benämna icke-normativa positioner genom att

² Att använda * kallas trunkering och används för att vidga sökningen med hjälp av en asterisk, där alla ändelser av sökordet på så vis inkluderas i sökningen.

fokusera på nedsatta förmågor hos individer. Det visar också att utvecklingen av benämningspraktiken har gått ifrån användningen av *handikapp** till ett varierat bruk av *funktion**, vilket följer Socialstyrelsens rekommendationer, men utan att anamma deras avsedda definitioner av benämningarna. Analysen visar också en utveckling av person-first-praktiken, där den blir vanligare med tiden. Benämningar som uppkommer är över tid allt oftare uppbyggda enligt person-first-praktiken än enligt identity-first-praktiken, även om identity-first genomgående är den vanligaste praktiken i materialet i sin helhet. Bruket av benämningarna i kontext visar på att vissa benämningar har ersatt varandra, men att den generella uppfattningen av benämningarna och därmed uppfattningen av personerna som benämns, i likhet till Vogels (2019) studie, inte har förändrats nämnvärt.

4. Material

I det här kapitlet kommer jag redogöra för materialet jag har samlat in och skapat en korpus av, som jag sedan använt mig av till analysen. Jag går igenom sammanställningen av korpusen och dess delar och grunderna för mitt urval.

Jag har som avsikt att analysera texter skrivna av personer med erfarenheter av funktionsnedsättning, från så kallade funkisorganisationer och liknande med aktivistisk eller politisk agenda. Jag har därför valt att själv sammanställa en korpus med motiveringen att det är ett effektivt sätt att styra vilken typ av texter materialet ska bestå av. En korpus är en samling av texter som utgör den data som är föremål för en analys (Svenska Akademiens Ordlista (SAOL), 2015). Materialet som utgör den här korpusen har jag därför hämtat från olika typer av aktivist- och intresseorganisationer för människor med funktionsnedsättning. Jag har inkluderat dokument och längre texter i min korpus som jag hämtade från de hemsidorna, varpå jag har sammanställt samtliga texter i ett eget Worddokument. Texterna som jag har valt är såväl informationstexter om organisationerna som protokoll från årsmöten, en rapport om projekt, samt blogginlägg.

Tabell 1. Funkiskorpus

Texter	Antal ord
RFSL Funkisprojektet rapport (2013)	25267 ord
RFSL Funkisprojektet tips (2016)	7750 ord
RFSL Funkisprojektet webbsidor (2017)	8977 ord

Unga Rörelsehindrade Göteborgsklubben (2020)	4842 ord
GIL - Göteborgskooperativet för Independent Living (2019)	3903 ord
DHR - Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet (2018)	6504 ord
	=57243 ord

Korpusen består av sex stycken texter som totalt innehåller 57 243 ord. De respektive delkorpusarna är hämtade från hemsidor tillhörande organisationer eller grupper kopplade till funktionsnedsättning, rörelsehinder med mera. De olika organisationerna har också olika typer av politisk utgångspunkt. RFSL:s texter är informativa samtidigt som de i viss mån också är funktivistiska. Texterna från DHR, Unga Rörelsehindrade Göteborgsklubben och framför allt GIL har en klart tydligare aktivistisk agenda. De olika typerna av texter, anser jag breddar den språkliga stilen. Det är gynnsamt för analysen eftersom korpusen på så vis utgörs av texter med både en mer formell stil och en mer personlig och vardaglig stil. I de tydligt aktivistiska texterna är syftet i viss mån att väcka uppmärksamhet med hjälp av språket, vilket bidrar till att den språkliga stilen kan anses något utmanande. Texterna är från senare år, inte äldre än 10 år gamla. Den största delen av korpusen har jag hämtat från RFSL:s projekt kallat Funkisprojektet som drevs mellan 2014–2017. Syftet med det projektet var att starta flera mötesplatser för hbtq-personer på gruppboenden, serviceboenden eller inom daglig verksamhet. Texten som jag kallar RFSL Funkisprojektet rapport är en rapport som går att hitta i sin helhet på RFSL:s hemsida. De andra två texterna från RFSL Funkisprojektet är båda dokument hämtade från hemsidan. Projektet pågick mellan 2014–2017 och texterna är därför uppkomna under den tiden, med undantag för rapporten som skrevs som en förstudie under 2013. Texten som heter DHR består av en verksamhetsberättelse. Det var vid insamlingstillfället deras senaste tillgängliga verksamhetsberättelse, vilken är från 2018. De två övriga texterna består av sammanställd text hämtad direkt från respektive hemsida, vilket innefattar allt från blogginlägg, beskrivningar om organisationerna till stadgar och verksamhetsberättelser.

En aspekt som jag själv kan ha gått miste om i mitt urval av texter är representativiteten bland olika organisationer för olika typer av funktionsnedsättning. I en mer balanserad korpus hade texterna kunnat vara mer representativa för olika funktionsnedsättningar. På samma sätt som jag inkluderat en organisation för rörelsehindrade hade organisationer för såväl blinda som Döva kunnat inkluderas. Det var inget aktivt val att endast inkludera en organisation för rörelsehindrade. Det är något jag har i efterhand har uppmärksammat vara av vikt för denna

analys. I denna korpus är även de olika texterna så pass olika omfattande. Texterna från RFSL utgör den största delen av korpusen, vilket kan påverka underlaget för analysen. I en mer balanserad korpus, hade texterna därför kunnat vara av jämnare storlek.

Jag kommer i kapitel 5 nedan att gå igenom hur jag har utfört analysen av mitt material.

5. Metod

Inom kritisk diskursanalys finns det inte endast en väldefinierad metod som används, utan det finns en mängd olika arbetssätt som brukar samlas under samma paraplybeteckning (Wodak & Meyer, 2001:23). Kritisk diskursanalys brukar främst bestå av kvalitativ metod (Svensson, 2017:28–30), alltså metoder som inte syftar till att samla in och analysera numeriska data. I avsnitt 5.1 redogör jag därför först för hur jag med hjälp av en korpusundersökning besvarar de kvantitativa aspekterna av mina två första forskningsfrågor. Därefter kommer jag i 5.2 att redogöra för hur jag använder mig av den kritiska diskursanalysen för att besvara de kvalitativa aspekterna av mina två första forskningsfrågor, samt min tredje forskningsfråga, som består av enbart en kvalitativ analys.

5.1. Kritisk diskursanalys som kvantitativ metod

För att kunna besvara min första forskningsfråga ”Vilka benämningar för personer med funktionsnedsättning används?” krävs det metod för att kunna analysera materialet kvantitativt. Därför är en korpusundersökning enligt mig en lämplig metod, eftersom en korpus tillhandahåller med ett lättillgängligt material för den som ska analysera det. Mitt första steg efter materialinsamlingen, det vill säga korpussammanställningen som jag redovisade i materialkapitlet, är att söka efter olika varianter av benämningar för funktionsnedsättning. För att analysera min korpus använder jag mig av programmet #LancsBox (Brezina, McEnery and Timperley 2018), som hjälper till att kunna urskilja mönster i kategoriseringen av personer och funktionsnedsättning. Med hjälp av #Lancsbox kan jag genom trunkering effektivt hitta alla förekomster av sammansättningar med *funktion**, där samtliga ändelser som *funktionsnedsättning*, *funktionsförmåga* med flera på så sätt inkluderas. Samma sak gäller *funk**, där den senaste möjliggör att varianter som begreppet *funkis* och *funki-models* inkluderas samt *handikapp** (jfr Wojahn, Ericsson & Hedvall, u.u.). Till skillnad från Wojahn, Ericsson

och Hedvalls benämningsavgränsning, koncentrerar jag mig inte endast på dessa benämningar. Metoden låter mig exciperera samtliga benämningar för funktionsnedsättning i materialet.

Med samma metod söker jag efter samtliga förekomster av *rörelse**, *utveckling**, *rullstol**, *blind**, *döv** och *diagnos**. En motivering till urvalet av de sökorden är att jag bedömer att de är eller har varit exempel på förled eller ord som vanligtvis beskriver olika funktionsnedsättningar. Den metoden använder jag i kombination med närläsning av texterna. En mindre korpus möjliggör en närläsning (se Boréus & Bergström, 2018) av texterna i sin helhet, för att kunna upptäcka eventuella benämningar jag missat i min initiala insamling. På det sättet minskar risken för att egna värderingar eller uppfattningar om benämningar för funktionsnedsättning påverkar urvalet. Jag har i detta skede valt att begränsa min korpus storlek. Närläsning är något som skulle ha varit svårare med en mer omfattande korpus. Genom denna närläsning upptäcker jag även exempel som *ett CP*. Eftersom studiens fokus är benämningar av personer med funktionsnedsättning, söker jag därefter på *person med**, där jag utöver de redan insamlade benämningarna även finner exempel som *person med ADHD/autism*. I och med dessa steg tillförs till studien samtliga benämningar av personer med olika funktionsnedsättningar, istället för att begränsa mig till ett antal på förhand utvalda benämningar. Avslutningsvis sällar jag bort resultat som inte har med personbenämningar att göra, som exempelvis *handikapptolett* och *funktionshinderfrågor*. Fortsättningsvis kan analysen fokusera på vilka typer av personbenämningar som förekommer, eftersom materialet är avgränsat till endast benämningar för personer med funktionsnedsättning. Det här steget sker genom närläsning och en kvantitativ sortering av de olika personbenämningarna.

Min andra forskningsfråga "Hur ser benämningspraktiken ut för personer utan funktionsnedsättning?" delas upp i en kvantitativ och en kvalitativ aspekt. Jag redogör först för den kvantitativa analysprocessen, vilken liknar föregående process. I och med sökord som *funktion** som jag använde mig av i stycket ovan, fick jag fram även de förekomster av benämningar för personer utan funktionsnedsättning, vilka jag noterade för att i nästa steg inte behöva genomgå samma process igen. Därefter kompletterar jag mina resultat med hjälp av en ny sökning i #Lancsbox med sökord som *norm** och *utan*, för att få fram ytterligare förekomster av benämningar som explicit uttrycker person utan funktionsnedsättning. Jag har även valt att utföra en närläsning av alla förekomster av den ommarkerade benämningen *person*, eftersom den ommarkerade benämningen generellt brukar beteckna person utan funktionsnedsättning underförstått (Wojahn, Ericsson & Hedvall, u.u.). Genom denna detaljläsning möjliggörs en analys av när den underförstådda antydning huruvida de ommarkerade benämningarna åsyftar en person med eller utan funktionsnedsättning, både- eller ingetdera samt huruvida det skiljer sig

från den generella benämningspraktiken. Vidare redogör jag i avsnitt 5.2 nedan om den kvalitativa analysen av de benämningarna jag har fått fram i min kvantitativa analys.

5.2. Kritisk diskursanalys som kvalitativ metod

I det här avsnittet redogör jag för hur jag går tillväga för att kritiskt analysera personbenämningarna och således också kategoriseringen av människor i denna diskurs. I detta metodkapitel försöker jag beskriva särskiljningen mellan den kvantitativa och den kvalitativa analysen. Det gör jag för att analysens olika steg ska kunna uppfattas på ett tydligt sätt. Processen bakom den kritiska diskursanalysens datainsamling och analys brukar i själva verket inte vara så linjär och det finns inte en alltid en tydlig gräns att dra mellan de olika stegen (Wodak & Meyer, 2001:25). Det är även fallet i den här studien. Den kvantitativa processen att finna benämningarna för personer med/utan funktionsnedsättning äger därför inte rum som en fristående process, utan den kvalitativa analysen av dessa benämningar gör jag delvis parallellt. Avgränsningen av vilka benämningar jag kvalitativt väljer att analysera, gör jag nämligen allt eftersom jag bekantar mig med mitt material och därmed kan göra en bedömning av vilka benämningar som är intressanta för min fortsatta analys. En komplett diskursanalys av en korpus är enligt van Dijk (se Wodak & Meyer, 2001:26) inte möjlig att göra. Avgränsning och urval är därför ett naturligt metodologiskt steg att ta för den fortsatta kvalitativa analysen. Det anser jag motiverar mitt val att presentera och analysera de personbenämningar som bäst visar exempel på de teoretiska antaganden jag gör om språklig kategorisering. Detta steg motiverar också mitt val att inte analysera samtliga personbenämningarna i kontext utan endast ett urval, för att besvara min tredje forskningsfråga ”Hur kan benämningar för personer med funktionsnedsättning se ut i kontext?”.

Wodak och Meyer (2001:29) föreslår att man som forskare ska behandla sin analys i en triangulär process, där man skiftar mellan vissa kontextuella nivåer i sin analys. Dessa nivåer tar hänsyn till 1) språkbruket i texten, 2) påståenden, texter eller diskurser påverkar varandra 3) sociala kontexter och slutligen 4) större sociopolitiska och historiska kontexter. Det gör man för att öka validiteten i sin analys och för att minska risken för att ens analys blir partiskt påverkad av en själv som forskare. Dessa nivåer hjälper till att förklara hur jag metodologiskt gick tillväga i min kvalitativa analysprocess, eftersom den inte är linjär. Det betyder att de benämningar jag analyserar först, för att svara på den kvalitativa aspekten av min första och andra forskningsfråga, genomgår samma triangulära process som de analyser jag gör sist, för att svara på min tredje forskningsfråga. Hur jag går tillväga i min kvalitativa analys bygger på

resultaten av min kvantitativa sammanställning av personbenämningarna. Nedan redogör jag för hur min studies analytiska process ser ut genom att förklara hur jag har gått tillväga med en av de kvalitativa analyserna jag genomfört. Efter min genomförda sammanställning framkommer bland annat vilka personbenämningar som är de vanligaste. För att analysera orsaken till detta konstaterar jag följande:

1. Det förekommer ett substantivistiskt (t.ex. *person med funktionsnedsättning*) och ett adjektivistiskt (t.ex. *funktionsnedsatt person*) sätt att benämna en person med funktionsnedsättning
2. De har en påverkan på varandra, eftersom båda benämningar existerar som ett komplement till det andra.
3. Den sociala kontexten, här funktionsaktivistisk kontext, påverkar att det ena oftare används till fördel framför det andra
4. Sociopolitiska aspekter som diskriminering mot personer med funktionsnedsättning påverkar personbenämningarnas förekomst.

När denna process tagits i beaktande, använder jag mig av det teoretiska konceptet person-first eller identity-first som ett analytiskt verktyg för att dra slutsatsen om vilken benämning som är vanligast och orsaker till det. Jag redogör för den fullständiga analysen i kapitel 6 nedan.

6. Analys

I det här kapitlet börjar jag med den kvantitativa analysen för att besvara min första forskningsfråga ”Vilka benämningar för personer med funktionsnedsättning används?”. Det vill säga hur olika personbenämningar kombineras med olika typer av benämningar för funktionsnedsättning. Det gör jag i avsnitt 6.1, vilket inleds med en sammanställning av de olika benämningspraktikerna för funktionsnedsättning som används i materialet. Vidare i avsnitt 6.2. samt 6.3. visar jag vilka olika benämningspraktiker för personer i förhållande till funktionsnedsättning som förekommer. I det förstnämnda avsnittet redovisar jag benämningar för personer med funktionsnedsättning. I det sistnämnda gör jag en kvalitativ analys av ett antal benämningar för personer i normposition, det vill säga personer utan funktionsnedsättning, för att svara på min andra forskningsfråga ”Hur ser benämningspraktiken ut för personer utan funktionsnedsättning?”. Dels presenterar jag det ommarkerade *person* och huruvida det betecknar en person med eller utan funktionsnedsättning, båda- eller ingetdera. Det gör jag för att få en bild av vilka personer som åsyftas även när det inte uttrycks explicit. Vidare i 6.4. genomför

jag en kvalitativ analys av hur de olika benämningspraktikerna ser ut i kontext, för att svara på min tredje forskningsfråga ”Hur kan benämningar för personer med funktionsnedsättning se ut i kontext?”.

6.1. Benämningspraktiker för funktionsnedsättning

I det här avsnittet analyserar jag de benämningspraktiker för funktionsnedsättning i samband med personbenämningar som förekommer i korpusen. Det är därmed enbart benämningar av funktionsnedsättning när det syftar till en person som analyseras. Jag har därför valt bort exempel som *handikapptolett* och *funktionshinderfrågor*. Det är intressant att analysera vilka benämningspraktiker som förekommer i ett material likt detta, då avsändarna och till stor del mottagarna är personer från funktionsorganisationer och aktivistgrupper. Det är därmed personer som själva har erfarenhet av funktionsnedsättning som är i fokus, vilket gör det intressant att se hur benämningspraktiken ser ut och hur personer och funktionsnedsättning därför sätts i relation till varandra. Tabell 2 nedan är en sammanställning av de olika benämningarna för funktionsnedsättning tillsammans med personbenämningar, som här betecknas som *x*. Kategorierna i tabellen omfattar större variation än som är utskrivet, det vill säga att de benämningarna som räknas in i *x med funktionsnedsättning* inkluderar både varianter som *person med funktionsnedsättning*, *hbtq-personer med erfarenhet av funktionsnedsättning* och *informanterna med psykiska funktionsnedsättningar och NPF-diagnoser* m.fl. Det beror på att det i denna tabell är de olika benämningarna för icke-normerande funktion som är i fokus, inte de omgivande beskrivningarna till benämningarna. Tabellen visar både substantivistiska och adjektivistiska benämningar.

Tabell 2. Förekomster av benämningar för att beteckna funktionsnedsättning i samband med benämning för person

Benämning för funktionsnedsättning	Antal
x med funktionsnedsättning/funktionsnedsatt x	133
x med rörelsehinder/rörelsehindrad x	22
x med funktionshinder/funktionshindrad x	21
x-funkis/funki-x (t.ex. hbtq-funkis/funki-model)	18
x med dövblindhet/blind/döv/dövblind/synskadad	14
x med nedsatt rörelseförmåga/rörelsenedsättning/rörelsenedsatt	11
x med funktionsvariation	10

x med utvecklingsstörning/utvecklingsstörd	6
x med normbrytande funktionalitet	6
x med NPF-diagnoser	6
x i rullstol/rullstol-x	5
x med ADHD/autism/autismliknande tillstånd/hjärnskada/dyslexi	3
handikappad	2
ett CP	1

Den överlägset mest frekventa benämningsspraktiken för funktionsnedsättning är *x med funktionsnedsättning/funktionsnedsatt x* som används 133 gånger. Fördelningen dem emellan är väldigt ojämn, där *x med funktionsnedsättning* står för 116 av de förekomsterna, medan *funktionsnedsatt* endast står för 17 av dem. Det är tydligt att person-first-praktiken är vanligare för den här typen av benämning i det här materialet. Om det jämförs med Wojahn, Ericsson och Hedvalls (u.u.) undersökning av svensk presstext, visar det på samma tendens där person-first-praktiken är vanligare än identity-first gällande *med funktionsnedsättning/funktionsnedsatt x*. I den studien var förhållandet dem emellan fördelat så att *x med funktionsnedsättning* förekom i princip dubbelt så många gånger som *funktionsnedsatt x*. I det här materialet är fördelningen betydligt mer ojämn, vilket tyder på att personer med erfarenhet av funktionsnedsättning i större utsträckning föredrar person-first-praktiken.

Att *x med funktionsnedsättning/funktionsnedsatt x* är den benämningsspraktik som är överlägset vanligast tyder på att det med största sannolikhet används som en samlingsterm för olika typer av funktionsnedsättningar. Fokus ligger på personerna med funktionsnedsättning snarare än funktionsnedsättningen i sig. En anledning till varför *funktionsnedsättning* är den vanligaste benämningen i det här materialet, kan vara att det är påverkat av Socialstyrelsens officiella ersättning av *funktionshinder* till *funktionsnedsättning* i sin termbank 2007 (Vogel, 2014:73). Det kan helt enkelt vara det ordet som ansetts minst laddat och mest korrekt att använda sig av för att uttrycka en generell samlingsterm för olika typer av funktionsnedsättning. Det råder en viss förvirring om vad *funktionsnedsättning* innefattar och vad den egentliga skillnaden är från den tidigare av Socialstyrelsen använda termen *funktionshinder* (Vogel, 2014:89). Det råder också en viss skepsis inom funktionsrörelsen mot att *funktionsnedsättning* ens är en lämplig term att ersätta *funktionshinder* med, eftersom den pekar ut brister i en persons funktionsförmåga (RFSL, Funkisprojektet 2016). Det är heller inte självklart hur väl förankrat den nya benämningen var bland organisationer med erfarenhet av funktionsnedsättning.

Representativiteten bland organisationer för olika funktionsnedsättningar var något ojämn, då vissa organisationer var dubbelt representerade medan andra inte var det alls (Vogel, 2014:90). Flera av korpusens texter i den här studien är skrivna ur det aktivistiska och personliga perspektivet och inte ur den beslutsfattande politikens perspektiv. Det borde därför betyda att det inte är en självklarhet att språkbruket i det här materialet automatiskt följer Socialstyrelsens och andra myndigheters rekommendationer. Det verkar emellertid som att rekommendationerna har påverkat dessa organisationers språkbruk något trots att materialet till viss del består av just vardagligt tal samt i vissa fall självbenämningar. En alternativ benämning som införts från aktivistkretsar är *funktionsvariation*, just som en motpol till de utpekande och negativt konnoterade benämningarna (Wojahn, Ericsson & Hedvall, u.u.). Det är inte en benämning som används med en större frekvens i det här materialet, texternas avsändare och mottagare till trots. *X med funktionsvariation* och *x med normbrytande funktionalitet*, som även den är en utmanande benämning till *-nedsättning*, förekommer endast 10 respektive 6 gånger i materialet. De näst mest frekventa typerna av benämningar är *x med rörelsehinder/rörelsehindrad* *x* med 22 träffar respektive *x med funktionshinder/funktionshindrad* *x* med 21 träffar. Olika varianter av *x med rörelsenedsättning* förekommer 11 gånger och är mindre frekvent använd än den ovan nämnda liknande benämningen *rörelsehinder*. Det förekommer därigenom fler varianter med *-nedsättning* och *-hinder* utöver *funktionshinder* och *funktionsnedsättning*, vilka är Socialstyrelsens äldre respektive rådande rekommenderade benämningar.

Med *x-funkis/funki-x* menas här att *funkis* eller *funki* antingen används som förled eller efterled, som exempelvis i *hbtq-funkis* eller *funkimodels*, alternativt självständigt, som i *funkis*. Det är alltså inte tal om det arkitektoniska begreppet *funkis*. Dessa varianter nämns 18 gånger i materialet. *Funkis* är ett paraplybegrepp som brukar användas som förkortning till funktionsnedsättning (RFSL, funkisrapporten, 2013). Det kan även användas som en beskrivning av sig själv som en person med funktionsnedsättning, vilket är ett smidigare och snabbare sätt att uttrycka sig än i en tre ord lång fras. I vissa fall används det även som en aktivistisk markör (RFSL, Funkisrapporten, 2013). I det här materialet används det både som ett paraplybegrepp och som självbenämning. Samlingsnamnet för olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, *NPF-diagnoser*, används något mer frekvent än de mer specifika benämningarna som exempelvis ADHD och autism, med 6 respektive 3 förekomster. I samtliga 3 fall där *x med ADHD/autism* förekom stod de tillsammans med någon annan diagnos som *dyslexi* och *hjärnskada*, vilket framkommer i tabell 2. Det vill säga att de samlades ihop som

begrepp tillsammans med snedstreck. Det beror på att personerna som benämns i materialet hade flera diagnoser. De klumpades därför inte ihop slumpmässigt.

Begreppet *handikappad* förekommer 2 gånger i materialet. Det är ett begrepp som Socialstyrelsen (2020) avråder från. Jag återkommer till det i 6.2. och analyserar i vilka sammanhang de förekommer i materialet. Varianten *x med handikapp* förekommer inte någon gång i materialet, till skillnad från de andra benämningspraktikerna, där både den substantivistiska varianten, som *x med funktionsnedsättning* och adjektivistiska varianten, *funktionsnedsatt x* förekommer. I Wojahn, Ericsson och Hedvalls (u.u.) material går det att se att *handikappad* är ungefär 37 gånger vanligare än *med handikapp*. Det kan betyda att *handikapp* inte har genomgått en person-first-tillämpning i samma utsträckning som andra benämningar, vilket kan bero på att det kan anses föråldrat och utgående som begrepp, som aktivt har försökts jobbas bort (Haller et al., 2006:63). *Ett CP* förekommer en gång i materialet. Det är en variant som kan anses nedsättande för de flesta människor. Jag återkommer till det begreppet och undersöker i avsnitt 6.2. i vilken kontext det förekommer.

Sammanfattningsvis har det i detta avsnitt framkommit att den överlägset vanligaste benämningen för funktionsnedsättning i samband med personbenämningar är just *x med funktionsnedsättning/funktionsnedsatt x*. Av dem var person-first-praktiken dominerande, då *x med funktionsnedsättning* var betydligt vanligare än *funktionsnedsatt x*. Benämningar som *x med funktionshinder/funktionshindrad x* och *x med rörelsehinder/rörelsehindrad x* är därefter de vanligaste benämningspraktikerna, men antalet förekomster dem emellan och de resterande benämningspraktiken är inte särskilt stor. Det förekommer enstaka exempel som *handikappad* och *ett CP* i materialet, vilka är benämningar som anses något tabubelagda. De är därför två intressanta föremål för en kvalitativ analys där de tolkas i sin kontext, som tidigare nämnt kommer i avsnitt 6.2.

6.2. Benämningar av personer med funktionsnedsättning

I det här avsnittet går jag närmare in på de olika varianter av personbenämningar i kombination med benämningar för funktionsnedsättning. Ur ett kritiskt analysperspektiv, kan det vara viktigt att belysa hur olika diskrimineringsgrunder påverkas av och ibland förstärker varandra. Det är intressant att analysera vilka olika personbenämningar som förekommer, eftersom det då blir synligt hur kategoriseringen av människor ser ut och vilka kategoriseringar som anses viktiga för respektive skribent att markera. I exemplen nedan relateras andra kategoriseringar som ålder, kön, sexualitet och könsidentitet till kategoriseringen ”funktionsnedsättning”. Dessa

kategoriseringar kan också vara diskrimineringsgrunder där människor kan bli marginaliserade av maktordningen, ur ett intersektionellt perspektiv. Jag vill undersöka huruvida de olika benämningarna i första hand konstrueras med person-first eller identity first-strategin, på samma sätt som i analysen av benämningar för funktionsnedsättning i avsnitt 6.1 ovan. Det vill säga att jag vill se om det av avsändarna i det här materialet anses viktigt att skilja på personen och funktionsnedsättningen eller om identiteten som en funktionsnedsatt person är det viktigaste att belysa. I tabell 3 nedan är de olika varianterna sammanställda. De är i tabell 3 sammanställda efter enbart personbenämningarna, medan det i praktiken kan variera vilken benämning för funktionsnedsättning de har konstruerats med, som exempelvis *med stora rörelsehinder*, *med erfarenhet av funktionsnedsättningar* och dylikt. Jag har även inkluderat identity-first-exemplen, där personbenämningen och funktionsnedsättningen är integrerade i samma ord, som exempelvis *döva*. De är i den här tabellen ordnade efter antal förekomster. I tabell 3 redovisas endast de personbenämningar med 5 förekomster eller fler.

Tabell 3. Förekomster av personbenämningar i samband med benämningar för funktionsnedsättning

Personbenämningar	Antal
person/er	96
barn/ungdomar /unga	29
hbt/q-person/er	21
funktionshindrade	14
funktionsnedsatt/a/s	10
människor	9
döva/dövblinda	9
kvinnor	7
informanter	5
de/dem	5

Vad som går att utläsa av tabell 3 ovan är att *person* är absolut vanligast som personbenämning med 96 stycken förekomster, vilket visar att de allra flesta personbenämningar används generellt och inte kategoriseras in ytterligare i exempelvis kön eller ålder. Även *hbtq-person* sticker ut något i antal med 21 exempel, vilket kan förklaras av att delar av materialet är från RFSL som handlar om just hbtq och funktionsnedsättning. Även *Transperson med funktionsnedsättning* förekommer en gång. I materialet där dessa exempel förekommer verkar

det därför finnas en poäng med att urskilja att personen är trans eller hbtq. Det räcker inte med *person*, eftersom det är synliggörandet av normbrytning i både könsidentitet/sexualitet och funktionsförmåga som är fokus i det materialet. Könsurskiljande personbenämningar som *kvinnor* förekommer 7 gånger, i jämförelse med *män* som endast förekommer en gång. Det är alltså vanligare i det här materialet att *kvinnor med x* är markerat än att *män med x* är det. Det går inte att avfärda att det skulle kunna vara en tillfällighet. Det kan dock finnas ett samband med kön och diskriminering, då kvinnor oftare utsätts för könsdiskriminering. Eftersom dessa texterna i materialet handlar om diskriminering och flera typer av diskriminering i kombination, som könsidentitet och funktionsförmåga, kan det vara en förklaring till varför både *hbtq-personer* och *kvinnor* förekommer oftare än *män*. Både hbtq-personer och kvinnor kan uppleva dubbel stigmatisering, vilket därför kan ha uppmärksammats och diskuterats i materialet. De benämningar som uttrycker könsidentitet förekommer sammanlagt 30 gånger. Det betyder att resten av personbenämningarna är könsneutrala och utmärker varken kön eller sexualitet på individen, vilket jag inte tror är en tillfällighet, utan kan bero på typen av material som korpusen består av. Det är dels taget från texter från RFSL, dels från aktivistiska forum för personer med erfarenhet av funktionsnedsättning, vilka skulle kunna ha en större medvetenhet om språkbrukets betydelse och bidragande till stigmatisering av personer med likväl normbrytande funktionsvariation som kön/genus än den generella medvetenheten.

Andra personbenämningar som *barn* och *människor* förekommer 6 gånger vardera. Att *barn* förekommer fler gånger än något motsatsord som *vuxen* (inga förekomster) eller *förälder* (1 förekomst) betyder att det är väsentligt att urskilja barn som en kategori. Vuxna personer kan anses vara normen, där *person med funktionsnedsättning* skulle förknippas med en vuxen snarare än ett barn. Det är också urskiljande mot att enbart skriva *ett barn*, där den normerande associationen är *barn utan funktionsnedsättning*. *Informanter* som personbenämning förekommer 5 gånger, eftersom en del av materialet är hämtat från en förstudie där RFSL tagit hjälp av informanter. Pronomen används också, så som *vi/oss/de/alla/någon med funktionsnedsättning*, vilka förekommer 8 gånger sammanlagt. En sak att notera är att det endast är tillsammans med *med funktionsnedsättning* som pronomen *vi* och *oss* konstruerats i hela materialet. Det förekommer förvisso endast 3 gånger, vilket inte är ett stort nog antal att dra några generella slutsatser från. Det är likväl med den benämningspraktiken de 3 exemplen har konstruerats, vilket betyder att det är ett val som respektive skribent gjort för att benämna sig själv i förhållande till sin egen funktionsnedsättning.

Den vanligaste kategorin där personen inte är skild från funktionsnedsättningen är *funktionshindrad/e* med 14 förekomster. Även *funktionsnedsatt/a* och *döva/dövblinda* förekom

i ett flertal fall, närmare bestämt 10 respektive 9 gånger. I samtliga exempel används de i substantivistisk form, det vill säga att de betecknar personen och funktionsnedsättningen i samma ord och alltså inte adjektivistiskt som exempelvis *funktionsnedsatta människor*. Det som går att konstatera är att den så kallade person-first-praktiken är betydligt vanligare i det här materialet än benämningspraktiken där personen och funktionsnedsättningen är integrerade i samma ord. Det följer därför den rekommenderade praktiken inom språkvård som menar att en person har en diagnos, den är inte sin diagnos (Vogel, 2014:73).

Sammanfattningsvis kan man i det här avsnittet se att majoriteten av personbenämningarna är könsneutrala, där *person med x* är den vanligaste förekomsten i materialet. Av de benämningar som faktiskt uttrycker könsidentitet/sexualitet är *hbtq-person med x* den vanligaste. *Kvinnor med x* är förekommer mer frekvent än *män med x*. Personbenämningar som uttrycker ung ålder är den näst vanligaste benämningsskategorin. Det går även att konstatera att det i det här materialet är person-first-praktiken som genomgående är det vanligaste sättet att benämna personer med funktionsnedsättning.

6.3. Benämningar av personer utan funktionsnedsättning

I det här avsnittet börjar jag med att presentera ett antal exempel från materialet där personbenämningar i samband med normativ funktionsförmåga uttrycks. Jag analyserar därefter förekomsten av den ommarkerade benämningen *person*. Det gör jag för att undersöka huruvida diskursen i det här materialet följer den mediala benämningspraktiken, där den ommarkerade benämningen *person* vanligen betecknar en person utan funktionsnedsättning (Wojahn, Ericsson & Hedvall, u.u.). Det konstruerar den normativa bilden av en persons funktionsförmåga, vilket ger människor utan funktionsnedsättning en privilegierad position i samhället (Wojahn, Ericsson & Hedvall, u.u.).

Det förekommer ett antal personbenämningar där personernas normativa funktionsförmåga uttrycks explicit. I flera fall uttrycks det på liknande sätt som personbenämningar i samband med funktionsnedsättning. Dessa benämningar är generellt sett jämförelsevis ovanliga. Den mest frekventa benämningen är *personer utan funktionsnedsättningar*, som förekommer 6 gånger, följt av ett antal exempel där normpositionen är tydligare, som exempelvis *normal människa*, som förekommer 2 gånger och *funktionsfullkomlig person*, som förekommer 1 gång. I dessa benämningar kontrasteras en person med funktionsnedsättning som onormal och bristande i sin funktion, det vill säga inte fullkomlig. Det är här tydligt att den rådande samhälleliga normen påverkar konstruktionen av dessa exempel. Föreställningen om personen

utan funktionsnedsättning blir till norm och personer vars funktionsförmåga inte når upp till denna norm uppfattas som det motsatta (Hornscheidt & Landqvist, 2014:24).

Det finns emellertid även benämningar i det här materialet som kan tolkas som kritiserande av normen. Här förekommer exempel som *personer utan det som anses vara funktionsnedsättningar*, *personer med normföljande funktionsvariation/funktionalitet* samt *personer som följer funktionsnormen*. I dessa exempel synliggörs det att normen är konstruerad och inte självklar, exempelvis den ifrågasättande formuleringen *det som anses vara*, som ger en annan innebörd än om det hade utelämnats. Den formuleringen utmanar föreställningen om vad en funktionsnedsättning är och huruvida den föreställningen är oförändringsbar. Samma sak gäller *normföljande/som följer normen*, där personers funktionsförmåga ses i förhållande till den rådande normen och inte som en dikotom uppdelning mellan frisk/sjuk, normal/onormal och dylikt. Formuleringarna *funktionsvariation* och *funktionalitet* kan referera till alla människor, vilket gör att de därför heller inte bidrar till uppdelningen mellan funktionsnedsättning kontra ingen funktionsnedsättning.

Den sista benämningen som kan ses som normkritiskt är *icke-funktionsnedsatta* som förekommer en handfull gånger i materialet. Istället för att benämna personer utan funktionsnedsättning ommarkerat eller som *funktionsfullkomlig*, *normal* eller dylikt, utgår man här ifrån personen med funktionsnedsättning. Det går att jämföra med ett feministiskt språkbruk där *icke-män* används för att benämna alla som inte innefattas av den privilegierade positionen som därför blir normgivande, det vill säga män. Det som skiljer det här exemplet mot de tidigare är att det inte framkommer någon strävan efter att bryta den dikotoma uppdelningen mellan person med funktionsnedsättning och person utan funktionsnedsättning (Hornscheidt & Landqvist, 2014:49). Här synliggörs snarare att där i samhället förekommer denna uppdelning och att den ifrågasätts med hjälp av förflyttning av den normgivande positionen.

Benämningen *person* ommarkerad och utan direkt anknytning till någon benämning för funktionsnedsättning (vare sig *med* eller *utan*) är, likt de markerade benämningsspraktikerna, intressant att analysera. Den säger något om vad det är respektive skribent väljer att belysa, eller inte belysa, med sitt ordval och vilken information om personen som är relevant i ett material där funktionsnedsättning är ett centralt ämne. I majoriteten av förekomsterna i materialet går det inte att bedöma om personen som uttrycks i ommarkerad form har en privilegierad position, det vill säga ingen funktionsnedsättning. Det går heller inte att bedöma om den är i diskriminerad position, det vill säga har en funktionsnedsättning. *Person* utan någon sådan koppling består av 79 stycken av förekomsterna. De fall där det gick att utläsa huruvida benämningen *person* syftade till någon med funktionsnedsättning var något färre med 34

stycken förekomster. Minst antal förekomster var av *person* som underförstått benämnde en person i privilegierad position med 10 stycken förekomster. Ett exempel på det är:

Denna tanke kan samtidigt generera en viss besvikelse, när man möter motstånd eller oförståelse, eller när det är otillgängligt. Det man kan läsa mellan raderna i dessa berättelser, är tanken om att hbtq-communityn borde veta eller förstå bättre eftersom **personer** inom hbtq-communityt har erfarenhet av att vara avvikare från normen. (RFSL funkisrapporten, 2013)

Här menar personen att det finns de som känner besvikelse när de möter motstånd eller oförståelse kring sin funktionsnedsättning från andra medlemmar av hbtq-communityt som underförstått inte själva har en funktionsnedsättning. *Person* i det här fallet syftar förvisso på en person med privilegierad position när det kommer till funktionsförmåga, men däremot inte när det kommer till könsidentitet/sexualitet. Det här exemplet synliggör väl hur det går att inneha en privilegierad position inom en typ av kategorisering, och samtidigt ha en diskriminerad position i en annan. Det talar om att det kan förekomma maktförhållanden mellan olika diskriminerade grupper (Hornscheidt & Landqvist, 2014:143).

Att det enbart finns 10 förekomster av *person* i privilegierad position betyder att det är ett resultat som skiljer sig från benämningsspraktiken i pressen. Omarkerad form brukar nämligen i regel innebära benämning för den privilegierade normpositionen och inte tvärtom (Wojahn, Ericsson & Hedvall u.u.). Att det inte gick att bedöma majoriteten av den omarkerade formen som en beteckning för någon antingen med eller utan funktionsnedsättning, tror jag har att göra med att den dikotoma uppdelningen *med* kontra *utan funktionsnedsättning* inte är eftersträvad i texterna i det här materialet. Det är således förmodligen inte en slump att den omarkerade benämningen *person* i majoriteten av fallen varken syftar till en person med eller utan funktionsnedsättning, utan det kan i många av fallen vara ett medvetet språkbruk att inte uttrycka en sådan uppdelning.

För att sammanfatta har i detta avsnitt ett antal exempel på hur benämningsspraktiken för personer utan funktionsnedsättning analyserats. De här exemplen visar att det finns ett kritiskt förhållningssätt till hur personer i normposition ska benämnas och ett ifrågasättande av föreställningen om dels vad som är normen, men även av vad som ska anses vara normen. Det har även framgått att den omarkerade benämningen *person* i majoriteten av fallen inte kan tolkas att kunna syfta till en person vare sig med eller utan funktionsnedsättning. Det har även framgått att *person* omarkerat oftare syftade till en person med funktionsnedsättning än en

person utan. Det skiljer sig från det vanligaste sättet att kategorisera, där omarkerat brukar syfta till den normerande positionen och inte tvärtom (Wojahn, Ericsson & Hedvall, u.u).

6.4. Benämningar i kontext

I det här avsnittet gör jag en kvalitativ analys genom att ta upp ett antal exempel från materialet och diskutera dem. Jag redovisar och analyserar hur de används i sin kontext, för att svara på min tredje forskningsfråga. Genom att analysera kontexten, tillåter det att uttrycken dels kan ses i perspektiv till personen som uttrycker det, men även till hur det är avsett att tolkas. I en konstruktivistisk språksyn är ett uttrycks betydelse och hur det kan tolkas nämligen inte skilt från kontexten, utan uppstår just genom den sociala kommunikationen (Hornscheidt & Landqvist, 2014). Jag börjar med att i avsnitt 6.4.1. analysera två olika personbenämningsspraktiker som förekommit tidigare i uppsatsen i tabell 2. Vidare analyserar jag hur just benämningen *funktionsnedsättning* används i sin kontext, genom att analysera de omgivande beskrivningarna som exempelvis *fysisk* och *osynlig*, vilket jag gör i avsnitt 6.4.2.

6.4.1. Analys av utvalda exempel på benämningar i kontext

Det här avsnittet består av analyser av två stycken benämningar från tabell 2 som är relevanta att analysera i sin kontext. Både *ett CP* och *handikappad* är benämningar som, tagna ur sin kontext, med största sannolikhet skulle tolkas som nedsättande. I denna typ av material kan nedsättande benämningar av personer med funktionsnedsättning tyckas vara något malplacerade. Det är därför intressant att analysera dem i sin kontext och se huruvida de används som pejorativa benämningar, eller om de här fyller en annan funktion. Som tidigare nämnt, förekommer *ett CP* en gång i materialet. Hornscheidt och Landqvist (2014) menar att det finns ord som bör undvikas för att inte verka diskriminerande, eftersom de kan bära på långtgående diskriminerande historia. Men om en diskrimineringsanalys enbart består av att undvika enstaka ord, menar de att man kan missa den faktiska diskrimineringen. Det är i den faktiska språkhandlingen som diskrimineringen ligger och inte i orden. *Ett CP* skulle i de flesta fall tolkas som ett nedsättande ord. Det är dock dels språkhandlingen som styr huruvida det är ett pejorativt menande ord, dels vem det är som säger det. Nedan förekommer benämningen *ett CP* i sin kontext. Det är en person, Anders, som själv har en funktionsnedsättning som står för uttrycket. Anders är medlem i en organisation som jobbar för att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva ett friare liv. Citatet är taget från en intervju om en

kampanj som upphovsmakarna kallar ”CP-fria zoner”, där de vill belysa hur otillgänglig Göteborg som stad är för personer med funktionsnedsättning.

Filmen beskriver hur du snabbast tar dig till Haga om du möter **ett CP** på stan. Göteborgs stad älskar att skryta för turister om fina Haga. Tyvärr är det i princip omöjligt att ta sig fram för många av stadens egna invånare. Därför kvalificerar sig Haga som en av Göteborgs största ”CP-fria zoner”, berättar Anders. (GIL, 2019)

I det här exemplet är det tydligt att benämningen inte är menat som ett pejorativt ord, det vill säga nedsättande. Det ligger nämligen en kritik i hela språkhandlingen, eftersom samtalsämnet är en kampanj gjord av och till förmån för personer med funktionsnedsättning och där kritiken riktas mot Göteborgs stad för dess otillgänglighet. Samtidigt är det sagt ur ett metaperspektiv, eftersom Anders vänder sig till personer utan funktionsnedsättning i och med yttrandet ”*om du l sdq dss BOo rs m* . Det är en antydning om att det är så en person utan funktionsnedsättning skulle benämna en person som har CP, vilket i så fall skulle kunna menas som pejorativt. Även *CP-fria zoner* är på ett sätt riktat till personer utan funktionsnedsättning, eftersom det ligger en värdering i just ordet *fri*, som en sarkastisk markering i att man i vissa delar av staden ”slipper” personer med CP. Anders talar ur ett tänkt perspektiv som vänder sig till personer utan funktionsnedsättning och använder i och med det ett nedlåtande språkbruk. Poängen blir då att belysa att om det uttrycks av en person i normposition kan det uppfattas nedlåtande, men att Anders tillsammans med de andra upphovsmakarna till kampanjen inte räds att använda det i en ny tappning. Hornscheidt och Landqvist (2014:80) menar att det är bara människor i de diskriminerade grupperna som kan resignifiera, det vill säga omförhandla betydelsen av ett ord som exempelvis *ett CP*, som är ett så pass tabubelagt och ofta nedsättande ord. Frågan om vem som kan och får förändra ett ords värdering är viktig för att kunna analysera hur pejorering av ord och uttryck fungerar.

Följande presenteras de två exempel av *handikappad/e* som förekom i materialet. Det första är taget ur en diskussion om funktionsrörelsens kamp mot diskriminering och om vilken väg som är rätt att ta för att vinna kampen. Det andra exemplet är ett svar från en anonym person som svarat på en enkätundersökning om sexualitet och funktionsnedsättning.

Är det dödsstraff på att kalla någon för **handikappad**? Få områden är så laddade som de ord och begrepp som finns i överflöd inom funktions-hinderrörelsen. Det är också lätt att göra fel. Faktum är att inte ens inom rörelsen är vi överens om vilka ord som är ok att säga. (DHR, 2018)

I exemplet ovan blir diskussionen metaspråklig, eftersom benämningen *handikappad* problematiseras snarare än används som en egenvald benämning av en person med funktionsnedsättning. Benämningen ifrågasätts och anses av skribenten som laddad, vilket många ord inom funktisrörelsen är. Det är alltså inte frågan om att en person benämner sig själv som handikappad. Det är heller inte, till skillnad från det föregående exemplet, inte tal om en resignifiering av ordets värdering (Hornscheidt & Landqvist, 2014). Det här exemplet visar komplexiteten i att välja rätt benämning och det erinrar om den känsliga debatten som försiggår kring dessa benämningar.

Man betraktas aldrig som någon sexuell, som någon sexuell potentiell partner. Man är den där **handikappade** som man ska hjälpa. Det kanske inte är något konkret som någon säger. Men man känner det ändå. (Informant från RFSL funktisrapporten, 2013)

Det här andra exemplet av benämningen *handikappad* är inte likt det föregående, eftersom det inte problematiseras i en metaspråklig diskussion. Det är heller inte ett fall av resignifiering, eftersom det inte ligger någon positiv värdering i det här påståendet. Det är likt exemplet *ett CP* skrivet ur ett tänkt perspektiv av en person utan funktionsnedsättning, att det är någon annan som kategoriserar en person som handikappad. Det är ett stigmatiserat ord, vilket framgår tydligt i det här exemplet. Ordet representerar här den stereotypa bilden som finns av personer med funktionsnedsättning som offer och där deras identitet bortanför funktionsnedsättningen blir osynlig (Wojahn, Ericsson & Hedvall, u.u.).

Analysen i det här avsnittet har visat att de tre exemplen som tagits upp ter sig olika i sin kontext. Benämningspraktikerna har både använts i resignifierande syfte, som *ett CP*, men även i ett metaspråkligt och problematiserande syfte, som det första exemplet på benämningen *handikappad*. I det tredje exemplet används *den där handikappade* som ett sätt att belysa den stereotypa bilden som personer med funktionsnedsättning ofta får brottas med, där de framställs som offer och där deras funktionsnedsättning tolkas som hela deras identitet och inget annat.

6.4.2. Kollokater till *funktionsnedsättning*

I detta avsnitt analyserar jag några av de specificerande kollokaterna till benämningen *funktionsnedsättning* som förekommer i materialet. Det gör jag för att visa att dessa specifikationer förändrar kontexten och därmed skiljer funktionsnedsättningar åt utan att explicit benämna olika typer av funktionsnedsättningar. De vanligast förekommande kollokaterna i materialet är *synliga* och *osynliga*, samt *fysiska funktionsnedsättningar*. Jag har

även valt att analysera ett exempel som förekom en gång, nämligen *levd erfarenhet av olika funktionsnedsättningar*. Det gör jag för att det exemplet tydligt visar hur innebörden förändras på grund av den mer specifika formuleringen.

Grue (2011:535) menar att egenskaper hos människor som egentligen borde uppfattas som en kontinuerlig skala av olikheter, som exempelvis hälsa, utseende och fysisk hälsa, kategoriseras in i en dikotom uppdelning. Människors kroppar bedöms nämligen som antingen funktionsdugliga ("able-bodied") eller funktionsnedsatta ("disabled"), vilket medför att personerna bedöms på samma sätt. I flera av exemplen är inte dikotomin mellan normativ funktionsförmåga (icke funktionsnedsättning) och marginaliserad funktionsförmåga (funktionsnedsättning) lika tydlig. Enligt Wojahn, Ericsson och Hedvall (u.u.) har som tidigare nämnt *funktionsvariation* växt fram under 2010-talet, från främst funktionsaktivister, just som en sådan term som påvisar variationen människor emellan och som utmanar den rådande dikotomin. I det här materialet förekommer *funktionsvariation* 10 gånger. Det finns emellertid andra specificerande beskrivningar som uppmärksammar dessa variationer. Dessa specifikationer visar att där finns olikheter mellan funktionsnedsättningar samt deras olika relevans att uttryckas beroende på kontext och samhällelig syn på dem. Exemplen speglar att det finns en vilja att synliggöra spektrumet för funktionsnedsättning. Två exempel är *transperson utan synliga funktionsnedsättningar* och *informanter med osynliga funktionsnedsättningar*. Det finns nämligen även exempel där funktionsnedsättningens synbarhet är viktig att utmärka i ordvalet som exempelvis *hbtq-personer med synliga fysiska funktionsnedsättningar* och *informanter med mer synliga funktionsnedsättningar*. De respektive skribenterna visar i och med den språkliga formuleringen på att det är viktigt att skilja mellan en synlig och en osynlig funktionsnedsättning och de samhälleliga konsekvenser som kommer med dem. Den språkliga formuleringen är således redan ställd i förhållande till samhälleliga normer, eftersom den indikerar att personer med och utan synliga funktionsnedsättningar behandlas olika utifrån dem. Ett annat exempel som i sin språkliga form uttrycker spektrumet av funktionsnedsättningar är *konsulter med levd erfarenhet av olika funktionsnedsättningar*. I det här fallet tycks det viktigt att poängtera att erfarenheten av funktionsnedsättningar är levd, det vill säga att konsulterna i fråga har upplevt stigmatiseringen av funktionsnedsättningar. Det implicerar att där finns en skillnad mot *konsulter med erfarenhet av funktionsnedsättningar*, som skulle kunna tolkas dels som att konsulterna i fråga kan mycket om funktionsnedsättningar utan att själva ha någon funktionsnedsättning. Det skulle även kunna tolkas som att dessa konsulter är personer med olika funktionsnedsättningar, men som däremot inte har upplevt stigmatisering i samma utsträckning på grund av dem, likt analysen av exemplet

osynliga funktionsnedsättningar. En annan möjlig tolkning är att de även skulle kunna vara anhöriga till personer med funktionsnedsättning och på så vis har erfarenhet av funktionsnedsättningar.

Sammanfattningsvis visar resultaten av det här avsnittet att de omgivande formuleringarna av benämningen *funktionsnedsättning* gör skillnad för hur den bör tolkas i kontexten. Den rådande dikotomin utmanas, eftersom det i och med dessa exempel går att se att personer med funktionsnedsättning själva formulerar nyansskillnader i sättet att uttrycka benämningar för funktionsnedsättning i samband med personbenämningar. Det gör de med hjälp av olika attribut som sätter olika typer av funktionsnedsättningar i ett bredare spektrum än enbart den endimensionella bilden av vad en funktionsnedsättning är och hur den bör uppfattas i samhället.

7. Diskussion

I den här studien har jag undersökt hur kategorisering av människor sker i förhållande till funktionsnedsättning. Hur man benämner en grupp av personer påverkar hur de uppfattas. Hur en funktionsaktivistisk grupps benämningspraktik för personer med funktionsnedsättning säger något om hur de själva vill benämnas och uppfattas i förhållande till sin funktionsnedsättning. Den här studien har med en kritisk ansats analyserat en korpus, där diskursen är hämtad från aktivist- och intresseorganisationer för personer med funktionsnedsättning.

Till att börja med visar resultaten i den här studien att *x med funktionsnedsättning/funktionsnedsatt x* är den dominerande benämningspraktiken för att beteckna funktionsnedsättning i dessa texter. Benämningar som *x med funktionshinder/funktionshindrad x* och *x med rörelsehinder/rörelsehindrad x* är därefter de vanligaste, om än betydligt mindre förekommande. De här benämningspraktikerna, *x med funktionsnedsättning* och *x med funktionshinder* är den rådande respektive den föregående rekommenderade benämningen för person med funktionsnedsättning i Socialstyrelsens termbank. Det tyder därför på att diskursen i den här studien och till följd därav aktivist- och intresseorganisationers språkbruk skulle kunna vara påverkat av och följer dessa rekommendationer. I Vogels studie (2019) var en av slutsatserna att *funktionsnedsättning* som en specifik rekommenderad ersättning av *funktionshinder* var onödig, eftersom det ständigt uppkommer nya benämningar, främst med förledet *funktion-*. I det här materialet är det däremot tydligt att dessa nya benämningar inte har fått fäste på samma sätt som *funktionsnedsättning*. De benämningar med *funktion-* som förled verkar dock, likt Wojahn, Ericsson och Hedvalls

(u.u.) studie, vara vanligaste ersättande varianterna även i den här studien. Eftersom *funktionsnedsättning* är så vanligt i materialet, uppfattas det sannolikt inte som särskilt diskriminerande. Även om det finns utmanande benämningar, exempelvis *funktionsvariation* som är till för att inte fokusera på en negativ aspekt av att en marginaliserad funktionsförmåga. Diskriminerande språkbruk kan dock som diskuterats i avsnitt 2.2 upprätthållas och reproduceras med språkhandlingar som bidrar till att underliggande strukturer för diskriminering upprepas och bekräftas. Det kan också ske utan att den som utför språkhandlingen anser det vara diskriminerande (Hornscheidt & Landqvist, 2014:41–42). Det vill säga att ett diskriminerande språkbruk kan upprätthållas även i en gemenskap som utsätts för diskrimineringen i fråga. Diskriminering upphör därför inte automatiskt för att en funktionsaktivistisk gemenskap som i detta material använder sig av en benämningspraktik som kan anses skapa och upprätthålla språklig diskriminering. Det kan snarare visa på att samhällseliga normer starkt påverkar hur språklig kategorisering av människor sker även i en marginaliserad gemenskap.

Av dessa benämningar ovan, var fördelningen mellan person-first- och identity-first-praktiken övervägande mot person-first, vilket betyder att språkligt skilja mellan personen och funktionsnedsättningen är det prefererade benämningspraktiken i funktionsrörelsens texter. Person-first är den praktiken som de flesta personer och grupper med funktionsnedsättning förespråkar. I Wojahn, Ericsson och Hedvalls studie (u.u.) visade det sig att identity-first-praktiken var den vanligaste benämningspraktiken i presstext. Det tyder på att hur personer med funktionsnedsättning benämner sig själva och därmed *vill* bli benämnda och hur de faktiskt *blir* benämnda i svenska media skiljer sig åt.

Fortsättningsvis framkommer det även att de flesta personbenämningar är både köns- och åldersneutrala, där *person med x* är det vanligaste sättet att referera till personer i dessa texter. En anledning till detta kan vara att flera texter i korpusen är hämtade från RFSL, där det kan finnas en medveten intention att utelämna olika diskrimineringsgrunder som exempelvis kön för att kategorisera människor. Det förekommer visserligen undantag, företrädesvis när det kommer till könstillhörighet/sexualitet eftersom det ett flertal gånger förekommer personbenämningar som exempelvis *kvinnor* och *hbtq-personer med x*. Det förekommer oftare än jämförelsevis *män med x*, som det endast finns ett exempel på. En trolig förklaring till detta, är att kvinnor och hbtq-personer kan uppleva diskriminering på grund av just kön/sexualitet i och på så vis blir marginaliserade i förhållande till män, som innehar en normposition i samhället. I texter där diskriminering diskuteras, kan det därför finnas en poäng med att lyfta fram marginaliserade könstillhörighet/sexualitet som en annan diskrimineringsgrund i

förhållande till funktionsnedsättning eftersom det innebär dubbel stigmatisering för dessa personer. De benämningar som uttrycker ålder, markerar i den här studien uteslutande ung ålder (*barn och unga med funktionsnedsättning*), vilket jag tror beror på att den normerade föreställningen om benämningen *person*, innefattar en vuxen person så när det anses vara viktigt att betona att det handlar om barn och unga med funktionsnedsättning, uttrycks det därför explicit.

Även benämningspraktiken för personer utan funktionsnedsättning har analyserats. De exempel som förekommer i den här studien visar att där finns ett normkritiskt förhållningssätt till hur personer i normposition ska benämnas. Med dessa exempel framkommer det att föreställningen om dels vad som är normen, men även av vad som ska anses vara normen ifrågasätts språkligt i form av formuleringar som exempelvis *personer med det som anses vara funktionsnedsättning*. Ett särskilt intressant undersökningsresultat i denna analys är hur *person* i ommarkerad form används. I majoriteten av fallen kan det inte tolkas att hänvisa till en person varken med eller utan funktionsnedsättning. Det tyder på en vilja att motverka den ständiga dikotoma uppdelningen som görs i samhället mellan personer med och personer utan funktionsnedsättning. I de fall av den ommarkerade formen av *person* där syftning går att urskilja, syftar det oftare till en person med funktionsnedsättning än en person utan. Det skiljer sig från den benämningspraktiken i svensk presstext, eftersom ommarkerad form brukar syfta till den normerande positionen och inte tvärtom (Wojahn, Ericsson & Hedvall, u.u.). Det pekar på, i likhet till de normutmanande benämningarna som förekommer i studien, en benägenhet att utmana de rådande samhällsliga normerna kring olika funktionsförmågor. Frågan om vems föreställningar som blir normen, som diskuterades i 2.2. blir intressant att reflektera över baserat på den här analysens resultat. I den här studiens material diskuteras personer utan funktionsnedsättning, det vill säga den normerade gruppen, i en större grad i förhållande till personer med funktionsnedsättning, vilket betyder att det språkligt måste uttryckas. I ett material som detta kan därför föreställningar om vad som är normen vara annorlunda än i Wojahn, Ericsson och Hedvalls (u.u) presstexter. I deras material är normen personer utan funktionsnedsättning vilket betyder att perspektivet därmed vänds, där personer med funktionsnedsättning i högre grad uttrycks i förhållande till den normerade gruppen.

Fortsättningsvis visar analysen av de utvalda benämningarna i kontext att dessa benämningar dels har använts i resignifierande syfte, som *ett CP*, särskilt i det tydligt aktivistiska materialet. Vissa benämningar har även använts i ett metaspråkligt och problematiserande syfte, som i analysen av det första exemplet av *handikappad*. I det andra exemplet *den där handikappade* används det som ett sätt att belysa den stereotypa bilden som personer med

funktionsnedsättning ofta får brottas med, där deras funktionsnedsättning ofta tolkas som hela deras identitet och inget annat. Av dessa två exempel av benämningen *handikappad* att döma, verkar det inte ha genomgått någon form av resignifiering, till skillnad från *ett CP* ovan. Språkhandlingar som *ett CP* visar exempel på att kontexten och vem som är avsändaren kan vara avgörande för huruvida ett språkbruk är diskriminerande, likt Hornscheidt och Landqvists hållning (2018). I en kontext där aktivismen är stark och där avsändaren till språkhandlingen själv har erfarenhet av funktionsnedsättning, får den en helt annan innebörd än om den hade yttrats i ett sammanhang där språkhandlingen skulle vara ett uttryck för något nedsättande mot en annan person. Vad som är diskriminerande språk är ur ett konstruktivistiskt perspektiv så starkt knutet till kontext och är därför en mycket komplex fråga som kräver mer än ett enkelt svar.

Slutligen har resultaten av den här analysen även visat att de omgivande formuleringarna av benämningen *funktionsnedsättning* gör skillnad för hur de bör tolkas i kontexten. Den binära kategoriseringen av personer med och personer utan funktionsnedsättning utmanas. I den här diskursen formuleras nyansskillnader i sättet att uttrycka benämningar för funktionsnedsättning i samband med personbenämningar. Exempel som *konsulter med levd erfarenhet av funktionsnedsättningar* och *hbtq-personer med synliga fysiska funktionsnedsättningar* hjälper till att sätta dem i kontext till hur människor med olika typer av funktionsnedsättningar behandlas olika utefter dem. Funktionsnedsättningar uttrycks med hjälp av omgivande beskrivningar därför som ett spektrum snarare än som en enhet där alla med funktionsnedsättning ses som en homogen grupp. Det uttrycks på så sätt en inrådan om att personer med funktionsnedsättning bör behandlas och benämnas som individer med olika erfarenheter av funktionsnedsättningars relevans i olika situationer.

Sammanfattningsvis har resultaten visat att det förekommer en större mångfald i benämningspraktikerna för personer med och utan funktionsnedsättning i en diskurs där personerna i fråga har en större medvetenhet och erfarenhet av konsekvenserna av kategoriseringen. Språkbruket i en sådan gemenskap kan däremot samtidigt vara påverkat av samhällliga normer, eftersom kategoriseringen av människor i förhållande till funktionsnedsättning ändå sker till viss grad i enlighet med exempelvis mediala texter (se Wojahn, Ericsson & Hedval, u.u.), i vilka de samhällliga normerna starkare gör sig uttryckta. Där tar de samhällliga normerna form, baserade på privilegier i funktionsnormen. Det sker genom den binära uppdelningen av personer med och utan funktionsnedsättning där kategoriseringen av gruppen utan funktionsnedsättning inte förhandlas utefter deras funktionsförmåga. Kategoriseringen i texterna i den här studien visade därmed på liknande

binära utgångspunkt, om än med undantag. Det förefaller därför vara en komplicerad aspekt att förhålla sig till, även för en funkisaktivistisk gemenskap, att diskutera människor och funktionsnedsättning utan att falla in i en sådan språklig och social dikotomi som *funktionsnedsättning* kontra *icke-funktionsnedsättning*. Det går däremot att visa i det här materialet att det faktiskt är möjligt att omförhandla vad som bör anses som normen, till och med att sätta den åt sidan rent språkligt genom att formulera sig på sätt som inte delar in människor utefter deras funktionsförmåga. Det gick i den här diskursen att vid flera tillfällen helt enkelt benämna personer som *personer* oavsett funktionsförmåga, även i diskussioner kring just personer och grupper med *levd erfarenhet av funktionsnedsättning*.

Avslutningsvis diskuterar jag den här analysens metodologiska verkan. En risk med en relativt liten korpus som denna är att de olika varianterna av benämningarna i korpusen som analyseras inte alltid är helt jämförbara. Exempel som *person med funktionsnedsättning* är i högre grad en konventionaliserad bemämning än exempelvis *informanterna med psykiska funktionsnedsättningar och NPF-diagnoser*. Den senare är förmodligen en ytterst lokal benämning som förekommer just i dessa texter, men som sannolikt inte används frekvent som en fast fras i en mer allmän korpus. I den här studien har dessa varianter behandlats och således också analyserats på samma sätt, eftersom förekomsterna av vissa varianter inte var särskilt många. Det hade kunnat undvikas med en större korpus som därmed hade kunnat erbjuda ett större urval. På så sätt hade varianter som den senare kunnat sällas bort, alternativt kunnat analyseras separat från de mer konventionaliserade benämningarna. Med en mer omfattande korpus än denna, hade det även gått att dra generella slutsatser som är mer representativa för funkisgemenskapens språkbruk i sin helhet. Den här typen av studie ger med sin kvalitativa detaljstudie en inblick i hur en typ av funkisaktivistisk diskurs ser ut, som visserligen kan visa sig vara representativ för en större gemenskap. En större korpus hämtade från fler organisationer skulle däremot innebära fler generella slutsatser, i synnerhet om olika typer av organisationer inkluderades. Något som jag uppmärksammat under studiens gång är att typen av funktionsnedsättning som omnämns har en inverkan på språkbruket. I den här studien inkluderades en organisation för rörelsehindrade, men ingen organisation för exempelvis döva eller blinda personer eller personer med autism. Det skulle vara intressant att undersöka om *funktionsnedsättning* i samma utsträckning används i språkbruket bland mer specifika typer av funkisorganisationer som Sveriges Dövas Riksförbund och Synskadades Riksförbund, eller om en annan typ av benämningsspraktik dominerar och på så vis diskutera den språkliga kategoriseringen i den typen av sammanhang. En sådan inkludering skulle även kunna vara intressant i en framtida studie, med fokus på förslagsvis person-first respektive identity-first-

praktiken, eftersom det i exempelvis dövas gemenskap tenderar vara identity-first-praktiken som dominerar, i motsats till den här studiens resultat (Crocker & Smith, 2019).

8. Material- och litteraturförteckning

Materialförteckning

DHR – Delaktighet, Handlingskraft, Rörelsefrihet. Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2018.

<https://dhr.se/stadgarochverksamhetsberattelser/> Hämtad 2020-05-19

GIL: Göteborgskooperativet för Independent Living, 2019. Kampanjer från 2019.

<https://www.gil.se/> Hämtad 2020-05-19

RFSL, 2013. *Funkisrapporten. Och aldrig mötas de två. En förstudie om hbtq-personer med erfarenheter av funktionsnedsättningar.*

RFSL, 2017. *Jobba vidare. Normkritiska metoder för LSS.*

RFSL, 2016. *Jobba vidare. Normkritiska metoder för funk.organisationer.*

Samtliga hämtade från: <https://www.rfsl.se/verksamhet/avslutade-projekt-och-kampanjer/funkisprojektet/> Hämtad 2020-15-19

Unga Rörelsehindrade Göteborgsklubben, 2020.

<http://ungarorelsehindradegoteborgsklubben.se/> Hämtad 2020-05-19

Litteraturförteckning

Boréus, K. 2005. Diskursiv diskriminering: en typologi. *Statsvetenskaplig tidskrift* 107(2), s. 119–139.

Boréus, K. & Bergström, G. (red.) (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4 [omarbetade och aktualiserade] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Brezina, V., McEnery T. & Timperley M. 2018. *#LancsBox. Version 4.5*. Hämtad 28 januari, 2020. <http://corpora.lancs.ac.uk/lancsbox/>

Crocker, A.F. & Smith, S.N. 2019. Person-first Language: Are We Practicing What We Preach? *Journal of Multidisciplinary Healthcare* 12, pp. 125–129

Fairclough, N. 1993. Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities. *Discourse and Society*, 4(2), pp. 133–159.

Dunn, D. S. & Andrews E.E. 2015. Person-First and Identity-First Language: Developing Psychologists' Cultural Competence Using Disability Language. *American Psychologist* 70 (3), pp. 255–264.

Grue, J. 2011. Discourse analysis and disability: Some topics and issues. *Disability & Society*. 22(5), pp. 532–546.

Grue, J., 2015. *Disability and discourse analysis*. Farnham: Ashgate

Haller, B., Dorries, B. & Rahn, J. 2006. Media labeling *versus* the US disability community identity: a study of shifting cultural language. *Disability & Society*. 21(1), pp. 67–75.

Hornscheidt, L. & Landqvist, M., 2014. *Språk och diskriminering*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Isaacson-Kailes, J. 1985. Watch your language, please! *Journal of Rehabilitation*, 22, pp. 68–69.

Kitzinger, C. 2005. "Speaking as a Heterosexual": (How) Does Sexuality Matter for Talk-in-Interaction? *Research on Language and Social Interaction*, 38(3), pp. 221–265.

Lykke, N. 2005. Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 2005(2–3), s. 7–17.

Noble, A.J., Robinson, A., Snape, D. & Marson, A.G. 2017. 'Epileptic', 'Epileptic Person, or 'Person with Epilepsy'? Bringing Quantitative and Qualitative Evidence on the Views of UK Patients and Carers to the Terminology Debate. *Epilepsy and Behavior*, 67, pp. 20–27.

RFSL. 2013. *Funkisrapporten. Och aldrig mötas de två. En förstudie om hbtq-personer med erfarenheter av funktionsnedsättningar*. <https://www.rfsl.se/verksamhet/avslutade-projekt-och-kampanjer/funkisprojektet/> Hämtat 2020-05-17.

RFSL, 2016. *Jobba vidare. Normkritiska metoder för funk.organisationer*. <https://www.rfsl.se/verksamhet/avslutade-projekt-och-kampanjer/funkisprojektet/> Hämtad 2020-15-27

SAOL = *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* 2015. 14 uppl. Stockholm: Norstedts. Tillgänglig: svenska.se. [2020-06-14]

Socialstyrelsen. 2020. *Termbank*. <https://termbank.socialstyrelsen.se/> Hämtat 2020-05-17.

Svensson, J. (2017). Nordistiken som vetenskap – 30 år senare. I Håkansson, D. & Karlsson, A.-M. (red.) *Varför språkvetenskap?: Kunskapsintressen, studieobjekt och drivkrafter*, s. 19–37. Lund: Studentlitteratur.

Vogel, A., 2014. Laddade ord: Hur nya uttryck, som kategoriserar människor, tas in i svenskan. *Språk & stil*, 24, s. 72–100.

Vogel, A. 2019. To evaluate corpus planning: A Case of a Swedish Language Policy Action Concerning Terms for Disability. *Current Issues in Language Planning*, 21(1), pp. 88–104.

Wodak, R. & Meyer, M., 2001. *Methods of critical discourse analysis*. London: SAGE

Wojahn, D. 2015. *Språkaktivism: Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2015.

Wojahn, D., Ericsson, S. & Hedvall, P-O. u.u. Disablised or ablised? Linguistic categorisations of dis/ability in Swedish print media.

GU-ISS, Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket, är en oregelbundet utkommande serie, som i enkel form möjliggör spridning av institutionens skriftliga produktion. Det främsta syftet med serien är att fungera som en kanal för preliminära texter som kan bearbetas vidare för en slutgiltig publicering. Varje enskild författare ansvarar för sitt bidrag.

GU-ISS, Research reports from the Department of Swedish, is an irregular report series intended as a rapid preliminary publication forum for research results which may later be published in fuller form elsewhere. The sole responsibility for the content and form of each text rests with its author.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET